

Vad är Collaborative Problem Solving?

Helene Tranquist

Jag föreläser om problemskapande beteenden hos personer med neuropsykiatriska funktionshinder (NPF). I mina föreläsningar reflekterar jag över tänkbara orsaker, sätt att förebygga och hur beteendet kan hanteras i stunden när det sker. Jag utgår från mina erfarenheter som lärare för elever med autism och från vad många föräldrar, personal och personer med NPF berättar. Men jag har också tagit mycket intryck av vad kloka personer med kunskaper och erfarenheter inom området förmedlar i litteratur och föreläsningar. En av dessa är Ross Greene som jag har lyssnat på vid fyra föreläsning- och utbildningstillfällen. Han är psykolog och kommer från Boston i USA där han arbetar med bedömning och behandling av barn och ungdomar med problematiska beteenden i till exempel skolor, specialskolor, sjukhus, boenden och ungdomsvårdsskolor. Han har skrivit böckerna: *The Explosive Child* (2005, 2001, 1998) och *Lost at school* (2008) och är också medförfattare till: *Treating Explosive Kids* (2006). Den andra utgåvan av *The Explosive Child* (2001) finns i svensk översättning: *Explosiva barn* (2003). *Lost at school* finns i svensk översättning: *Vilse i skolan* (2009).

Ross Greene, Ph.D. är docent vid Department of Psychiatry vid Harvard Medical School. Han är också grundare och chef för Collaborative Problem Solving Institute vid Department of Psychiatry vid Massachusetts General Hospital. Ross Greenes forskning fokuserar på behandling av barn som är oflexibla, lättfrustrerade och explosiva. Den har finansierats av U.S. Department of Education, the National Institute on Drug Abuse (NIDA) och Stanley Medical Research Institute. Ross Greene har utvecklat **the Collaborative Problem Solving (CPS) approach** som är ett sätt att arbeta med barn och unga med problemskapande beteenden och han erbjuder föreläsningar, utbildning och handledning om CPS till personal och föräldrar.

Jag vill i den här artikeln ge en kortfattad och översiktlig bild av vad CPS är. Jag har huvudsakligen utgått från boken *Lost at school* (2008) och Ross Greenes hemsida www.livesinthebalance.org där CPS beskrivs och åskådliggörs med videoexempel. Jag har valt att inte översätta Collaborativ Problem Solving men om jag skulle försöka mig på att göra det så skulle det vara med Gemensam Problem Lösning eller Samarbetsbaserad Problemlösning. Ross Greene skriver i sina böcker om barn men jag ser CPS som användbart i arbetet med personer med problematiska beteenden i alla åldrar. Jag har valt att genomgående i artikeln använda han och honom om både barnet och den vuxne men naturligtvis skulle jag lika gärna kunna valt att skriva hon och henne.

Ross Greene inleder sina böcker och föreläsningar med att betona vikten av att föräldrar och personal medvetandegör hur de ser på barn och barns beteenden det vill säga reflekterar kring vad barn är och gör, varför de gör det de gör och hur de blir bemötta. Det kanske inte behövs när samvaron med barn inte skapar några större problem. Men i arbetet med barn med problematiska

beteenden är det nödvändigt att sätta ord på synsätt eftersom de styr tankar och handlingar som ligger till grund för hur barnen blir förstådda och bemötta.

Jag har delat in den här artikeln i två avsnitt där det första handlar om den teoretiska grund som CPS utgår från och det andra avsnittet handlar om hur den teoretiska grunden tillämpas i praktiken.

CPS – teoretisk grund

Den filosofi som utgör grunden till CPS är: **Children do well if they can** som jag översätter med: **Barn beter sig bra om de kan**. När ett barn inte beter sig på det sätt som den vuxne förväntar sig av honom beror det på att han inte utvecklat de *kognitiva färdigheter, tankefärdigheter* som krävs för att förstå och hantera den utmaning eller det krav han ställs inför. **Barnet gör så gott han kan**. Det leder till att den vuxne behöver ha kunskap om vilka tankefärdigheter barnet saknar och med den som grund kunna lära honom hantera krav och utmaningar i vardagen. Ett problematiskt beteende kan se ut på många olika sätt. Men de förekommer under samma förutsättningar: när ett krav ställs på barnet som överskrider hans förmåga att förstå och hantera just det kravet. Det gör det problemskapande beteendet förutsägbart. Det är troligt att beteendet kommer att ske i de situationer där krav överstiger barnets förmåga.

Ett sätt att verkligen förstå innebörden i synsättet att barn beter sig bra om de kan är att se på det i relation till ett annat synsätt: **Barn beter sig bra om de vill**. Med den utgångspunkten ses det problematiska beteendet som ett resultat av att barnet inte *vill* bete sig på det sätt som förväntas av honom. Det leder ofta till att den vuxne försöker få barnet att vilja bete sig bra genom de konsekvenser beteendet får – belöning när han beter sig rätt och bestraffning när han beter sig fel.

Ett grundantagande i CPS är att konsekvenser inte är effektiva eftersom de inte är riktade mot de tankefärdigheter som barnet saknar och inte heller utvecklar barnets förmåga att lösa sina problem. Första steget i att använda konsekvenser brukar vara att den vuxne talar om för barnet att beteendet är fel och att han ska bete sig på det sätt som den vuxne förväntar sig. Eftersom det inte hjälper ett barn som inte har de tankefärdigheter som krävs för att förstå och hantera situationen på det sätt som förväntas av honom så påverkas inte beteendet. Nästa steg brukar vara att berömma eller tjata som av samma skäl inte heller hjälper barnet eller påverkar beteendet. Steg tre brukar innehålla konstruerade konsekvenser som till exempel olika typer av straff eller specifika belöningar. Det hjälper fortfarande inte barnet som inte har de tankefärdigheter som situationen kräver. Det som hjälper ett barn med problematiska beteenden är vuxna som förstår vilka tankefärdigheter barnet saknar och som kan lära honom strategier och färdigheter för att förstå och hantera de krävande situationerna.

Vad är vanliga kognitiva svårigheter?

Den grundläggande hypotesen i CPS är att om barn kan bete sig bra så gör de det. För att kunna hjälpa barnet behöver den vuxne ha kunskap om vilka kognitiva krav som ställs på barnet när han förväntas förstå och agera på ett åldersadekvat sätt i olika vardagliga situationer. Den kunskapen behöver sedan ses i relation till barnets kognitiva förmågor. Här nedan följer en lista över vad som kan vara svårt för barnet i de situationer där det problematiska beteendet sker (Greene 2008 s. 14-15):

- Svårighet att hantera övergångar, att byta från en tankebana eller uppgift till en annan (byta kognitivt spår)
- Svårighet att uppbåda energi för att genomföra krävande, ansträngande eller tråkiga uppgifter
- Svårighet att förstå och göra saker i en logisk sekvens eller bestämd ordning
- Bristande känsla för tid
- Svårighet att tänka på flera saker eller idéer samtidigt
- Svårighet att vara fokuserad i målinriktad problemlösning
- Svårighet att föreställa sig tänkbara resultat eller konsekvenser av sina handlingar
- Svårighet att föreställa sig flera olika lösningar på ett problem
- Svårighet att uttrycka problem, behov eller tankar i ord
- Svårighet att förstå det som sägs
- Svårighet att tänka klart och inte styras av sina känslor i samband med frustration
- Kronisk irritabilitet och/eller oro som på ett betydande sätt hindrar förmågan till problemlösning
- Svårighet att se nyanser/konkret, bokstavligt svart-vitt tänkande
- Svårighet att avvika från regler, rutiner och ursprungliga planer
- Svårighet att hantera oförutsägbarhet, tvetydighet, osäkerhet och nyheter
- Svårighet att byta från en ursprunglig tanke eller lösning till en annan/svårighet att anpassa sig till ändrade planer eller nya regler
- Svårighet att se de tecken i en situation som tyder på att en handlingsplan behöver ändras
- Oflexibla, felaktiga tolkningar eller förutfattade meningar (säger till exempel: alla är ute efter mig, ingen tycker om mig, du skyller alltid på mig, det är inte rättvist, jag är dum, det går aldrig bra för mig)
- Svårighet att uppmärksamma eller tolka sociala signaler på rätt sätt/svårt att uppfatta sociala nyanser
- Svårighet att påbörja samtal, ta sig in i grupper, få kontakt med människor eller ha andra grundläggande sociala svårigheter
- Svårighet att söka uppmärksamhet på lämpligt sätt
- Svårighet att vara medveten om hur det egna beteendet påverkar andra människor, blir ofta överraskad av andras reaktioner på beteendet
- Svårighet att sätta sig in i och förstå andras perspektiv eller sätt att se på saken
- Svårighet att vara medveten om vilka intryck andra får av honom eller hur han uppfattas av andra

Den här listan innehåller inga namn på diagnoser eftersom en diagnos inte ger den information som behövs för att förstå ett barns kognitiva svårigheter. Det är lätt att tro att en diagnos med automatik ska leda till en metod som talar om vad som ska göras. Men i verkligheten är namnet på diagnosen inte till speciellt stor hjälp i det direkta arbetet med att hjälpa ett barn med problematiska beteenden. Vilken årskurs barnet går i eller hans kronologiska ålder säger inte heller så mycket om var barnet befinner sig utvecklingsmässigt inom olika kognitiva områden.

Att utgå från att barnet saknar vissa nödvändiga tankefärdigheter handlar inte om att ursäkta barnets beteende, det handlar om att förklara beteendet. Att ursäkta beteendet leder inte till en plan för att lära barnet hantera situationen. Att förklara beteendet utifrån bristande kognitiva färdigheter öppnar för möjligheter att hjälpa barnet.

Olösta problem

Att förstå att barnet inte utvecklat de kognitiva färdigheter situationen kräver ger nödvändig kunskap om tänkbara orsaker till det problematiska beteendet men det är inte tillräckligt. Barnets beteende sker inte i ett vakuum, det sker i en viss situation och i ett samspel med en omgivning (föräldrar, personal, kamrater). Att *analysera situationen* där beteendet sker bidrar också med värdefull information och ger den vuxne kunskap om vilka krav som ställs på barnet i situationen.

När ett beteende ofta återkommer i en och samma situation så är den situationen en omständighet som sätter igång beteendet och ett problem som barnet inte har förmåga att lösa på egen hand. Så länge situationen fortsätter att sätta igång beteendet är den ett **olöst problem** som barnet behöver hjälp att lösa. Om barnets beteende gång på gång visar sig i samlingen så är samlingen en situation som sätter igång beteendet. Samlingen är ett olöst problem så länge den fortsätter att ge förutsättningar för beteendet och så länge barnet inte får hjälp att hantera situationen. Vanliga olösta problem hemma är läxläsning, att städa sitt rum, gå upp på morgonen och att gå och lägga sig. Vanliga olösta problem i skolan är övergångar från en aktivitet till en annan, specifika skoluppgifter och samspelet med kamraterna på rasten.

Assessment of Lagging Skills and Unsolved Problems (ALSUP)

Bakom varje problemskapande beteende finns en bristande förmåga och/eller ett olöst problem. Bristande förmågor svarar på frågan *varför* beteendet sker och olösta problem svarar på frågorna *när, var, med vem och i samband med vad som* beteendet sker. För att kunna förstå och hjälpa barnet behöver den vuxne kunna identifiera vilka kognitiva färdigheter just det barnet saknar och de situationer som är olösta problem för just honom. I CPS används **Assessment of Lagging Skills and Unsolved Problems (ALSUP)** (se bilaga) för bedömning av vilka färdigheter barnet saknar och vilka situationer som är olösta problem. Eftersom det är vanligt att det är flera kognitiva färdigheter som barn med problemskapande beteenden inte utvecklat och att det finns många olösta problem är det en god idé att prioritera två eller tre och börja med dessa.

Förutom att ge förståelse för bakomliggande orsaker till det problematiska beteendet ger ALSUP en grund för samsyn på barnets beteende. Det är mödan värt att lägga tid och energi på att nå konsensus om bristande förmågor och olösta problem. Annars finns det en risk att de vuxna runt barnet arbetar utifrån olika synsätt vilket kan göra det svårt att enas om en handlingsplan vilket i sin tur påverkar möjligheten att hjälpa barnet med det problemskapande beteendet.

CPS – praktisk tillämpning

När barnets bristande förmågor är identifierade och de situationer som är olösta problem är inringade är det dags för den vuxne att fråga sig själv: ***Vad är mina förväntningar på barnet i situationen där beteendet sker?*** Det är när förväntningar inte infrias som det blir tydligt att det finns bristande förmågor och/eller olösta problem. Om förväntningar infrias så är alla nöjda, när de inte infrias behövs en plan! Ross Greene beskriver tre olika vägar att gå i mötet med förväntningar som inte infrias och han kallar dessa **Plan A, Plan B och Plan C**. Kom ihåg att alla tre planerna börjar först när barnet inte betar sig på det sätt som förväntas av honom.

Plan A innebär att den vuxne försöker driva igenom sina förväntningar på vad barnet ska göra utan att ta hänsyn till barnets perspektiv på varför han inte infriar förväntningarna. Det är det vanligaste

och mest populära sättet. Men det finns både långsiktiga och kortsiktiga problem med att bemöta barn på det sättet. Plan A ger inte den vuxne någon förståelse för varför barnet inte infriar förväntningarna. Plan A lär inte heller barnet strategier och färdigheter han behöver för att hantera problematiska situationer idag och i framtiden. Det gör det troligt att Plan A bidrar till att öka förekomsten av det problematiska beteendet eftersom den inte löser de problem som ger upphov till beteendet på ett varaktigt sätt. Plan A hjälper inte heller barnet att infria den vuxnes förväntningar i stunden när kravet ställs. Det finns tvärtom en risk att Plan A steg för steg ökar barnets frustration och leder till utbrott. När man tittar tillbaka på explosiva utbrott så har de flesta startats med att den vuxne har använt Plan A som svar på en inte infriad förväntan. Plan A är inte i fokus i CPS.

Plan C innebär att den vuxne helt och håller släpper sin förväntan på vad barnet ska göra (åtminstone tillfälligt) när barnet inte gör det som förväntas av honom. Att använda Plan C löser inte det grundläggande problemet i situationen och lär inte heller barnet hantera situationen. Men Plan C hjälper den vuxne att avstå från vissa lågprioriterade förväntningar vilket gör det möjligt att helt fokusera och lägga all energi på högprioriterade problem. Med Plan C tänker den vuxne så här: *Jag vet vilka färdigheter det här barnet saknar. Jag vet också vilka olösta problem som framkallar hans problematiska beteende. Jag vet vilka färdigheter vi arbetar med just nu och vilka problem vi försöker lösa och det jag vill att han ska göra nu är inte något av det vi arbetar med. Jag avstår från det här kravet åtminstone för tillfället. Jag kan inte arbeta med allt på en gång* (Greene, 2008 s. 51-52). Att ta bort en del av de krav som orsakar beteendet gör barnets vardagstillvaro lite lättare. Det kan öka barnets välbefinnande och minska förekomsten av problemskapande beteenden vilket i sin tur kan öka barnets förmåga och motivation att arbeta med de situationer som prioriteras. Att använda Plan C är inte detsamma som att ge upp och inte göra något alls. Definitionen på att ge upp är att starta med Plan A och sluta med Plan C när det inte längre går att hantera situationen. Plan C är heller inte i fokus för CPS.

Plan B innebär att den vuxne tar reda på vad som är viktigt för barnet, vad som är barnets angelägenhet i situationen där beteendet sker. I Plan B får barnet också hjälp att förstå vad som är viktigt för den vuxne, vad som är den vuxnes angelägenhet i samma situation. I Plan B har den vuxne förväntningar på barnet som är realistiska utifrån dennes kognitiva perspektiv. I Plan B samarbetar den vuxne och barnet för att hitta en lösning på problemet som tar hänsyn till bådas perspektiv och som fungerar för dem båda. Det är det som är Collaborative Problem Solving. Barnet kommer att uppleva att den vuxne verkligen bryr sig om hans angelägenhet och tycker att den är legitim. Han ser att den vuxne lyssnar på honom och försöker förstå hans perspektiv. I Plan B har den vuxne inte bara ett ansvar för att hjälpa barnet hantera ett visst problem utan också för att göra det på ett sådant sätt att han utvecklar barnets förmåga att hantera andra liknande problem i framtiden. Plan B bygger på att den vuxne har en hjälpande relation till barnet. Forskning visar gång på gång att en hjälpande relation mellan den som ska hjälpa och den som behöver hjälp är avgörande för att förändra en svår situation. Det är Plan B som är i fokus i CPS.

Det finns två sätt att arbeta med Plan B: **Kris B** och **Förebyggande B**. Kris B används i stunden när barnet börjar visa tecken på det problematiska beteendet det vill säga när en kris är på gång. En kris är inte ett bra tillfälle att lära barnet hur han kan hantera situationen. Kris B handlar bara om att *hantera krisen*. Förebyggande B handlar om att *förebygga krisen* genom att göra något åt situationen där beteendet sker och lära barnet hur han kan agera i situationen. Att lära barnet strategier görs

bäst i en lugn stund och inte i samband med att beteendet sker. Att problematiska beteenden är i hög grad förutsägbara gör det möjligt att arbeta på ett förebyggande sätt. Det är Förebyggande B som är i störst fokus för CPS eftersom det är den handlingsplan som har de bästa förutsättningar att påverka beteendet långsiktigt och på ett varaktigt sätt.

Genomförandet av Plan B sker i tre steg: **Empati**, **Definiera problemet** och **Invitation** oavsett om det är Förebyggande B eller Kris B.

Empati

Syftet med empatisteget är att den vuxne ska få bästa möjliga förståelse för barnets angelägenhet i situationen där beteendet sker. Det här inledande steget handlar om att den vuxne söker information om orsaken till beteendet genom att observera situationen och/eller samtala med barnet. Det är många barn som har svårt att sätta ord på tankar, känslor och behov och de kommer därför med en lösning i stället. I samtalet med barnet är det den vuxnes ansvar att se till att det som är angeläget för barnet verkligen kommer fram. Den vuxne styr samtalet och hjälper barnet att sätta ord på det som är viktigt för honom genom att till exempel inleda med: *Jag förstår inte när du säger... Kan du säga något mer om...* eller ställa en klagörande fråga som: *Vad står på?* Det viktiga är att den vuxne visar att han verkligen vill förstå barnets perspektiv.

Empatisteget är inte färdigt förrän den vuxne har klarast möjliga bild av barnets perspektiv på ett visst problem. Glöm inte att empatisteget styrs av synsättet att barn gör så gott de kan. Utgångspunkten är att det finns en legitim orsak som hindrar barnets förmåga att möta den vuxnes förväntan. Så här kan empatisteget se ut i praktiken (Greene, 2008 s. 76):

DEN VUXNE (inleder empatisteget i förebyggande B): *Jag har sett att du har blivit ganska arg på några av de andra barnen på sista tiden. Vad står på?*

BARNET: *De låter mig inte vara med och leka.*

DEN VUXNE (klargör barnets angelägenhet): *Aha, de vill inte att du ska vara med och leka och det gör att du blir arg.*

Definiera problemet

Det här steget innebär att den vuxne sätter ord på sin angelägenhet på ett sätt som barnet kan förstå. Ett problem är inte definierat förrän bådas perspektiv är tydliggjorda. Plan B är den enda av planerna som tar hänsyn till bådas perspektiv. Om det enda perspektiv som tas hänsyn till är den vuxnes är det plan A, om det enda perspektiv som tas hänsyn till är barnets är det Plan C. Avgörande i det här steget är att det är problem och inte lösningar som definieras. När den vuxne definierar en lösning direkt är det att använda plan A. Om bådas lösningar på problemet lyfts fram leder det ofta till en maktkamp. I plan B finns ingen maktkamp. Plan B innebär att bådas perspektiv respekteras. Så länge någon upplever att ens perspektiv inte beaktas kommer det att fortsätta finnas ett problem. Så här kan det se ut när empatisteget följs av att den vuxne definierar problemet (Greene, 2008 s. 76):

DEN VUXNE (inleder empatisteget i förebyggande B): *Jag har sett att du har blivit ganska arg på några av de andra barnen på sista tiden. Vad står på?*

BARNET: *De låter mig inte vara med och leka.*

DEN VUXNE (klargör barnets angelägenhet): *Aha, de vill inte att du ska vara med och leka och det gör att du blir arg.*

BARNET: *Ja*

DEN VUXNE (bekräftar och definierar sedan problemet): *Jag säger inte att du inte kan bli arg när de inte låter dig vara med och leka. Men saken är den att jag inte vill att någon ska känna sig rädd i klassrummet och jag vill att alla ska kunna prata med varandra om hur de känner sig. När du slår andra barn, så gör det ont och de känner sig rädda... och de vet kanske inte ens varför du är arg.*

Invitation

När problemet är definierat det vill säga när bådas angelägenheter är identifierade är det dags för den vuxne och barnet att tillsammans tänka på möjliga lösningar. Det här steget inleds med att den vuxne sammanfattar problemet som ska lösas genom att beskriva de två perspektiven på problemet. Sedan tar den vuxne initiativ till samarbete kring en lösning. Det kan göras med orden: *Jag undrar om det finns något sätt...* Steget kallas invitation eftersom den vuxne bokstavligen inviterar barnet till att lösa problemet tillsammans med honom/henne.

Att den vuxne börjar med att fråga barnet innebär inte att det bara är barnet som ska komma med förslag på lösningar. Den vuxne och barnet arbetar ju tillsammans för att hitta en lösning. Genom att låta barnet börja visar den vuxne intresse för hans förslag. Det är möjligt att barnet inte kan komma med några förslag och då får den vuxne börja med att presentera några tänkbara lösningar. Men det är också mycket möjligt att barnet verkligen kan komma med förslag som tar hänsyn till bådas perspektiv. När det gäller att lösa problem tillsammans med barn är det viktigt att den vuxne inte tror sig vara den som har ensamrätt och är experten på lösningar! I Plan B har den vuxne inte bestämt lösningen i förväg. Om den vuxne har bestämt sig för lösningen innan barnet inviteras är det Plan A som används.

Lösningen handlar om att barnet lär sig hantera situationen på ett nytt sätt. Att han lär sig strategier och färdigheter som leder till att han utvecklar sin förmåga att lösa inte bara detta problem utan också andra liknande problem i framtiden. Definitionen på bra lösningar är: *Alla lösningar som båda är överens om och som är realistiska och ömsesidigt tillfredställande* (Greene, 2008 s. 82). Om lösningen inte är det så är problemet fortfarande olöst och sökandet efter tänkbara lösningar måste fortsätta. Det kan ta tid att arbeta sig fram till en lösning och många lösningar kan behöva förkastas längs vägen. Att lösningen är realistisk är av största betydelse. Plan B är inte en övning i önsketänkande. Så här kan det se ut när empatisteget följs av att den vuxne definierar problemet och sedan inviterar barnet (Greene, 2008 s. 76):

DEN VUXNE (inleder empatisteget i förebyggande B): *Jag har sett att du har blivit ganska arg på några av de andra barnen på sista tiden. Vad står på?*

BARNET: *De låter mig inte vara med och leka.*

DEN VUXNE (klargör barnets angelägenhet): *Aha, de vill inte att du ska vara med och leka och det gör att du blir arg.*

BARNET: *Ja*

DEN VUXNE (bekräftar och definierar problemet och inviterar sedan barnet): *Jag säger inte att du inte kan bli arg när de inte låter dig vara med och leka. Men saken är den att jag inte vill att någon ska känna sig rädd i klassrummet och jag vill att alla ska kunna prata med varandra om hur de känner*

sig. När du slår andra barn, så gör det ont och de känner sig rädda... och de vet kanske inte ens varför du är arg. Jag undrar om det finns något sätt för dig att låta mig veta att du är arg på de andra barnen när de inte låter dig vara med och leka i stället för att du slår dem. Har du några idéer?

BARNET: Du kan tala om för dem att de ska låta mig vara med och leka.

DEN VUXNE: Ja, det är en idé. Vi kan arbeta med den hela klassen. Men saken är ju den att jag inte alltid är där när de inte låter dig vara med så det hjälper dig inte alltid när du blir arg på dem. Så vi behöver hitta ett sätt för dig att låta mig veta att du är arg på de andra barnen i stället för att du börjar slå dem. Eller hur?

BARNET: Ja

DEN VUXNE: Så, kommer du på något? Har du några idéer?

BARNET: Jag kan komma och tala om det för dig.

DEN VUXNE: Ja, det skulle du kunna göra. Tror du att du skulle kunna komma ihåg att göra det?

BARNET: Ja... nja, kanske inte alltid.

DEN VUXNE: Vad kan vi göra så att du inte glömmer bort det?

BARNET: Du skulle kunna påminna mig innan vi går ut på rasten, det är då de gör sådant som jag vill vara med och göra.

DEN VUXNE: Ja, vi kunde pröva det. Och om inte vår lösning fungerar, så får vi träffas igen och tala mer om detta, eller hur?

BARNET: Ja

Kris B

Den stora skillnaden mellan Kris B och Förebyggande B har att göra med när empatisteget inleds och hur det formuleras. I Kris B inleds empatisteget direkt när beteendet sker genom att den vuxne sätter ord på beteendet eller upprepar de ord som barnet säger. Det kan ses som ett slags reflekterande lyssnande som kan låta så här (Greene, 2008 s. 88):

BARNET (skriker till sina klasskamrater): Jag blir så arg på er!

DEN VUXNE (empatisteg som inleder Kris B): Det ser ut som någon är arg här. Vad står på?

Kom ihåg: Även om den vuxne kan behöva använda sig av Kris B ibland så är den bara krishantering och det är inte Kris B som hjälper barnet för framtiden. Förebyggande B lär barnet strategier och färdigheter i en lugn situation. Den vuxne gör barnet bättre rustat att lösa problem. Det är ett sätt att arbeta som förebygger att kriser uppstår vilket i sin tur förebygger problematiska beteenden på ett varaktigt sätt.

The Collaborative Problem Solving (CPS) Plan

Arbetet med ett barns problematiska beteende sammanfattas i **the CPS Plan**. Där definieras först de problem som är högprioriterade och som arbetas med just nu. Därefter följer en beskrivning av kognitiva färdigheter som barnet saknar, lärandemål och en konkret handlingsplan. Handlingsplanen tar upp vilka det är som arbetar med plan B med barnet och vilka överenskommelser om lösningar som gjorts.

Sammanfattning

Roos W. Greene påminner i slutet av boken *Lost at school* (2008) läsaren om att det i CPS inte finns en lösning på problematiska beteenden och heller inte några färdiga lösningar. Vilka lösningar som

CPS resulterar i beror helt och hållet på vad barnet och den vuxne tillsammans kommer fram till. Det är vad som är angeläget för barnet och den vuxne ur deras respektive perspektiv i som ligger till grund för en lösning som båda är överens om. Boken ger alltså inte några givna eller färdiga lösningar. Boken presenterar en process för att komma fram till unika lösningar för specifika problem.

Ross Greene sammanfattar boken genom att definiera CPS som ett arbetssätt som vilar på följande grundläggande beståndsdelar (Greene, 2008 s. 277):

En filosofi: *Barn (och vuxna) betar sig bra om de kan.*

Ett mantra: *Bakom varje problemskapande beteende finns ett olöst problem och/eller en bristande förmåga, eller båda.*

Kunskap: *Konsekvenser lär inte barnet färdigheter och hjälper inte barnet att lösa problem.*

Några mål: *Öka din förståelse för barn med problemskapande beteenden. Lär dig strategier för att tillgodose barnets behov på ett förebyggande sätt hellre än i en krissituation.*

Ett uppdrag: *Hur skulle det se ut om vi skulle börja bemöta barn med problemskapande beteenden på ett bra sätt i vår skola?*

Ett nytt sätt att arbeta: *Plan B med sina tre ingredienser: Empati, Definiera Problemet och Invitation.*

Och naturligtvis pappersarbetet: *The Analysis of Lagging Skills and Unsolved Problems (ALSUP) och the CPS Plan. Resten är övning, målmedvetenhet, tålamod, uthållighet, teamarbete och en önskan om fortsatta förbättringar.*

Och hopp: *Ditt sista mantra (citerande kollegan Dr Robert Kinscherff): Förbli lugnt optimistisk och obevekligt envis även om oddsen är emot dig.*

Slutord

Mitt syfte har varit att ge en översiktlig och sammanfattande bild av vad **the Collaborative Problem Solving approach** är. För att bli trygg i förståelse och användande av CPS behöver Du som läser artikeln fördjupa dig i både synsätt och praktisk tillämpning. Jag rekommenderar att Du läser de tre böcker Ross Greene skrivit. Jag rekommenderar också att du tar del av informationen på hemsidan för Collaborative Problem Solving (www.livesinthebalance.org).

Referenser

Greene, Ross W (2003): Explosiva barn: **Ett nytt sätt att förstå och behandla barn som har svårt att tåla motgångar och förändringar.** Studentlitteratur AB, Lund

Greene, Ross W. (2005, 2001, 1998): **The Explosive Child. A New Approach for Understanding and Parenting Easily Frustrated Chronically Inflexible Children.** HarperCollins Publishers, New York

Greene, Ross W. and Ablon, Stuart J: (2006): **Treating Explosive Kids. The Collaborative Problem Solving Approach.** The Guilford Press, New York

Greene, Ross W. (2008): **Lost at school. Why Our Kids with Behavioral Challenges Are Falling Through the Cracks and How We Can Help Them.** Scribner, New York

Svensk översättning:

Greene, Ross W. (2009): **Vilse i skolan. Hur vi kan hjälpa barn med beteendeproblem att hitta rätt.** Studentlitteratur AB, Lund

Hemsidan för Collaborative Problem Solving: www.livesinthebalance.org

Artikelförfattare är **Helene Tranquist** som är pedagog och arbetar som utbildare och handledare efter att under många år ha varit pedagogisk ledare på en skola för elever med autism/Aspergers syndrom.

Artikelförfattarens TACK till sin vän och kollega **Marita Falkmer** för som alltid kloka synpunkter och väl genomtänkta formuleringar.

Artikelns publicering är godkänd av Dr. Ross Greene.

Artikeln skrev första gången 2009 och den är reviderad och uppdaterad 2010.

Pedagogiskt Perspektiv AB, Stockholm, 2010

ASSESSMENT OF LAGGING SKILLS & UNSOLVED PROBLEMS

(Rev. 12.05.08)

Barnets namn _____ Datum _____

LAGGING SKILLS (Bristande förmågor)

- ___ Svårt att hantera övergångar, att byta från en tankebana eller uppgift till en annan
- ___ Svårt att göra saker i en logisk sekvens eller bestämd ordning
- ___ Svårt att vara uthållig i krävande eller tråkiga uppgifter
- ___ Bristande känsla för tid
- ___ Svårt att reflektera över flera tankar eller idéer samtidigt
- ___ Svårt att behålla fokus
- ___ Svårt att föreställa sig troliga resultat eller konsekvenser av sina handlingar (impulsiv)
- ___ Svårt att föreställa sig flera lösningar på ett problem
- ___ Svårt att uttrycka angelägenheter, behov eller tankar i ord
- ___ Svårt att förstå det som sägs
- ___ Svårt att tänka klart i samband med känsla av frustration
- ___ Kronisk irritabilitet och/eller oro som på ett betydande sätt hindrar förmågan till problemlösning eller ökar frustration
- ___ Svårt att se nyanser/konkret, bokstavigt, svart-vitt tänkande
- ___ Svårt att avvika från regler, rutiner
- ___ Svårt att hantera oförutsägbarhet, tvetydighet, osäkerhet och nyheter
- ___ Svårt att byta från en ursprunglig tanke, plan eller lösning
- ___ Svårt att se tecken i en situation som tyder på att en handlingsplan behöver ändras
- ___ Oflexibla, felaktiga tolkningar eller förutfattade meningar (säger till exempel: alla är ute efter mig, ingen tycker om mig, du skyller alltid på mig, det är inte rättvist, jag är dum)
- ___ Svårt att uppmärksamma eller tolka sociala signaler på rätt sätt/svårt att uppfatta sociala nyanser
- ___ Svårt att påbörja samtal, ta sig in i grupper, få kontakt med människor/saknar andra grundläggande sociala färdigheter
- ___ Svårt att söka uppmärksamhet på lämpligt sätt
- ___ Svårt att vara medveten om hur det egna beteendet påverkar andra människor
- ___ Svårt att sätta sig in i och förstå andras perspektiv eller sätt att se på saken
- ___ Svårt att vara medveten om vilka intryck andra får av honom/henne eller hur han/hon uppfattas av andra

UNSOLVED PROBLEMS (Olösta problem)

HEMMA

- ___ Vakna och gå upp ur sängen på morgonen
- ___ Genomföra morgonrutiner, göra sig i ordning för skolan
- ___ Sensorisk överkänslighet
- ___ Påbörja och avsluta läxor eller en viss skoluppgift
- ___ Matsituationen (mängd, val, preferenser, tid)
- ___ Tid som tillbringas framför TV, video, dator
- ___ Göra sig i ordning, gå och lägga sig på kvällen
- ___ Uttråkad
- ___ Samspelet med syskon
- ___ Städa sitt rum/hjälpa till i hushållet
- ___ Ta medicin
- ___ Åka bil/ha säkerhetsbältet på sig

SKOLA

- ___ Skifta från en specifik uppgift till en annan (specificera)
- ___ Påbörja/genomföra uppgifter (specificera)
- ___ Samspel med en viss klasskamrat/lärare (specificera)
- ___ Beteende i korridor/på rasten/i cafeteria/på skolbussen/i köer (specificera)
- ___ Prata när det är lämpligt att göra det
- ___ Specifika skoluppgifter/krav t.ex. skrivuppgifter (specificera)
- ___ Hantera besvikelse/förlora i ett spel/inte komma in först/inte vara först i kön (specificera)

ANNAT (lista)